

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСТРУКЦІЙ ДВОТАКТНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ БЕНЗИНОВИХ ДВИГУНІВ

Міщенко М.І., д.т.н., проф., Супрун В.Л., аспірант, Шляхов В.С., студент

На прикладах існуючих двотактних бензинових двигунів внутрішнього згоряння з кривошипно-камерною продувкою обговорюються перспективи і конструктивні рішення щодо їх використання на транспортних засобах.

Двотактні бензинові двигуни внутрішнього згоряння (ДВЗ) мають цілу низку суттєвих переваг над чотиритактними ДВЗ, а саме: просту конструкцію, низькі викиди токсичних монооксидів азоту (NO_x), високу питому потужність, бажаний характер протікання крутного моменту та ін.

Однак такі бензинові двигуни з кривошипно-камерною продувкою мають досить низьку паливну економічність, тому що вони, по-перше, працюють з використанням збагаченої паливоповітряної суміші, що пов'язано з необхідністю забезпечення нормального процесу згоряння паливної суміші, сильно розведеної залишковими газами, і, по-друге, мають неминучі втрати свіжого заряду, викликані двотактним робочим процесом.

Збагачення суміші і викид частини паливної суміші в процесі газообміну приводять не тільки до значної перевитрати палива, але і до викиду в навколишнє середовище великих кількостей токсичних компонентів таких, як монооксид вуглецю (CO) і незгорілі вуглеводні (CH).

Для усунення підвищених втрат палива при продувці і зниження викидів CH у двотактних ДВС знаходить застосування вприскування палива в циліндр після закінчення газообміну. Однак система вприскування палива ускладнює і удорожчує двигун у порівнянні з карбюраторною системою живлення. Останнім часом, судячи з патентної інформації і публікацій наукових праць, розглядається нова концепція високоефективного двотактного бензинового двигуна з кривошипно-камерною продувкою. У її основі лежить роздільна подача в циліндр повітря і багаті суміші, що зменшує втрати свіжого заряду. У такому двигуні при струминній подачі паливоповітряної суміші в зону свічки запалювання можливо організувати розшарування заряду. Однак схемні і конструктивні рішення таких двигунів перебувають у стадії експериментальних розробок.

В АДІ ДонНТУ також ведуться роботи по створенню двотактного двигуна, у якому реалізується розділена паливоподача.

Огляд сучасного стану розробок.

Недоліки процесу газообміну двотактних двигунів.

На відміну від чотиритактного двигуна, де більша частина відпрацьованих газів, витісняється поршнем, у двотактному двигуні очищення циліндра проводиться робочою сумішшю і як наслідок мають місце втрати суміші у випускну систему.

Зі зменшенням навантаження погіршуються умови запалення і згоряння суміші. У результаті з'являються пропуски запалення і росте межциклова

нестабільність процесу згоряння. Тому необхідно збагачувати свіжу суміш, що у свою чергу веде до збільшення витрати палива і токсичності відпрацьованих газів. Саме ці фактори є причиною того, що двотактні двигуни програють по економічності і токсичності (особливо по викидах СН) чотиритактним ДВЗ. Очевидно, що для успішної конкуренції з чотиритактними двигунами необхідно радикально змінити процес газообміну в двотактних ДВЗ.

Шляхи зниження втрат палива в період продувки.

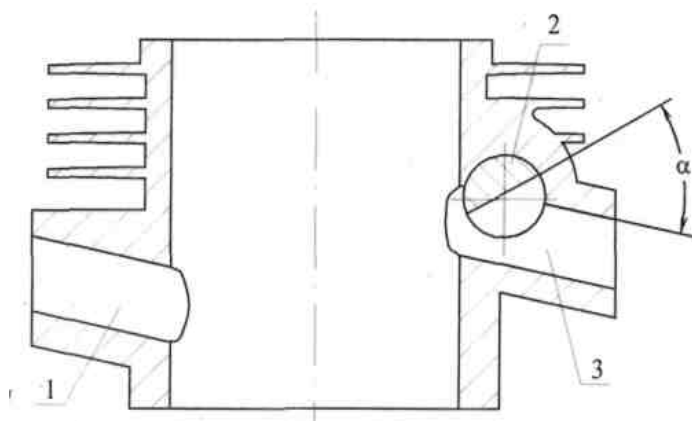

Рис. 1 – Система управління випуском YPVS фірми Yamaha:
1 – впускний канал, 2 – золотник,
3 – випускний канал

при повороті на кут змінює площу перерізу випускного каналу (кут задається комп'ютером у залежності від швидкісного і навантажувального режимів).

У іншому конструктивному виконанні використовується спосіб підключення до порожнини випускного каналу (рис. 2) додаткові резонансні камери 1 за допомогою обертового золотника.

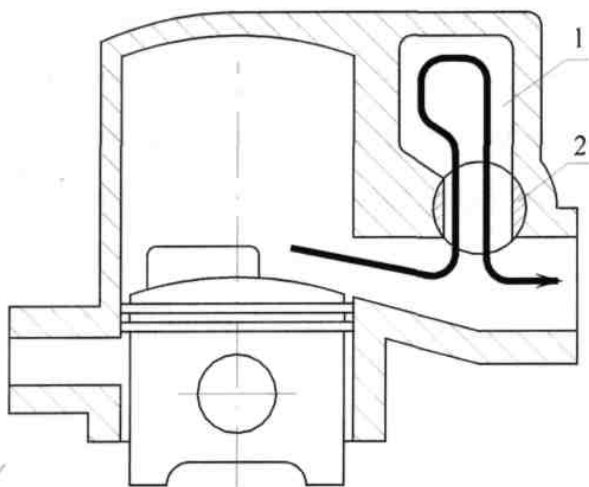

Рис. 2 – Система регулювання випуску SAEC фірми Yamaha:
1 – резонансна камера; 2 – поворотний золотник

нення втрат палива при продувці.

Регулювання параметрів системи випуску.

Одним із широко використовуваних способів впливу на процес газообміну є регулювання фази випуску шляхом зміни прохідного перерізу вікна в залежності від швидкісного режиму. Наприклад, у двигуні Yamaha RD400 застосовується система Yamaha Power Valve System (YPVS). Основним елементом цієї системи (рис. 1) є циліндричний золотник, що

при повороті на кут змінює площу перерізу випускного каналу (кут задається комп'ютером у залежності від швидкісного і навантажувального режимів). У іншому конструктивному виконанні використовується спосіб підключення до порожнини випускного каналу (рис. 2) додаткові резонансні камери 1 за допомогою обертового золотника. У цьому випадку при незмінній довжині випускного трубопроводу і фази випуску досягається зниження частоти власних коливань газового стовпа, що підвищує крутний момент, при знижених частотах обертання і зменшує витрату палива. Описаний спосіб використовується на мотоциклах фірми Honda (система АТАС) і Suzuki.

Безпосереднє вприскування палива.

В теперішній час застосування безпосереднього вприскування є самим розповсюдженим способом усуну-

Інтерес до безпосереднього впорскування підсилюється в зв'язку з успіхами в розробці електронних систем впорскування палива і керування процесом згорання за допомогою ЕОМ.

Двигуни з безпосереднім впорскуванням мають різні конструктивні виконання. Так впорскування палива може здійснюватися в продувочні канали, у порожнину циліндра чи в камеру, розташовану в поршні. Впорскування палива відбувається після чи незадовго до закриття випускних вікон, а продувка здійснюється чистим повітрям. При цьому цілком виключаються втрати палива у випускну систему.

При організації безпосереднього впорскування палива в циліндри двигуна однією з основних проблем є одержання достатньо однорідної паливоповітряної суміші при одночасному зниженні вартості паливної апаратури. Як відомо, на одержання однорідної суміші впливають багато факторів таких, як розміри крапель палива, висока турбулентність і час сумішоутворення. В двотактних двигунах час, що відводиться на сумішоутворення, складає порядку 40–60° п.к.в., що в п'ять разів менше, ніж у чотиритактних. Задачу зменшення розміру краплі конструктори вирішують двома основними способами: використанням впорскування високого тиску за допомогою форсунки і застосуванням пневматичного впорскування (впорскування низького тиску).

Спосіб впорскування високого тиску, необхідний для тонкого і якісного розпилювання палива. При цьому тиск може досягати 14 МПа. Система впорскування може бути механічною, електричною (за допомогою електричного насоса-форсунки) і комбінованою (механічний насос + електромагнітні форсунки).

Фірмою Chrysler (США) розроблений двотактний ДВЗ Chrysler Phase III 1.5L L3 із приводним відцентровим нагнітачем (типу Roots) і системою мащення з мокрим картером, який обладнаний системою безпосереднього впорскування високого тиску. Двигун перевершує по паливній економічності на 40% чотиритактні ДВЗ того ж класу і здатний працювати на паливоповітряній суміші з коефіцієнтом надлишку повітря $\alpha=1,35$. Але поки має місце погане запалення і горіння палива в режимі холостого ходу і на малих навантаженнях, а також підвищена емісія NO_x .

Фірма Piaggio (Італія) розробила системи механічного й електричного впорскування палива в циліндр для малопотужних ДВЗ. Застосування системи дозволило в 1,5 рази зменшити витрати палива, у кілька разів знизити викиди CO і на порядок зменшити викиди СН.

Безсумнівний інтерес представляють експериментальні дослідження двотактного ДВЗ з впорскуванням бензину в циліндр, виконані Sato Tadanori (Японія). Експерименти проводилися на двоциліндровому ДВЗ повітряного охолодження. Тиск початку впорскування палива складав 4,4 МПа. У результаті досліджень встановлено, що при аналогічних конструкціях і регулюваннях експериментального і базового карбюраторного ДВЗ у двигуні з впорскуванням бензину при повному навантаженні g_e менше на 15–25%; мінімальна витрата $g_{e \min} = 300 \text{ г/кВт}\cdot\text{год}$, що на 20% менше, ніж у карбюраторному

ДВЗ. Викид СН при середньому і високому навантаженні в ДВЗ з впорскуванням бензину знизився до рівня, близького до чотиритактного ДВЗ.

До недоліків усіх систем безпосереднього впорскування високого тиску можна віднести високу вартість у порівнянні з карбюраторними системами, пропуски запалювання, нестійке запалення і горіння палива на режимах холостого ходу і малих навантажень, невисоку надійність форсунок, чутких до засмічення і закоксування.

Застосування пневматичного впорскування палива дозволяє готувати паливоповітряну суміш високої якості з найменшими втратами потужності. Класичний варіант системи пневматичного впорскування розроблений фірмою Orbital Engine Corporation (Австралія). Система Orbital Combustion Process (ОСР) була розроблена наприкінці 80-х років минулого століття, а в 1992 двигунами із системою ОСР була оснащена дослідна партія автомобілів. Компанія придбала ліцензію на виробництво цих двигунів. Система ОСР застосована в двотактному ДВЗ фірми Suzuki (Японія) із кривошипно-камерною продувкою. Ліцензії на технологію системи впорскування палива в камеру згорання придбані фірмами GM, Ford Motors і кількома фірмами, що випускають підвісні суднові ДВЗ. У червні 1996 року відбувся перший комерційний продаж партії з 20 автомобілів Ford із двотактними двигунами виробництва Orbital Engine Corporation. Зовнішній вигляд двотактного двигуна, оснащеного системою ОСР, показаний на рис. 3.

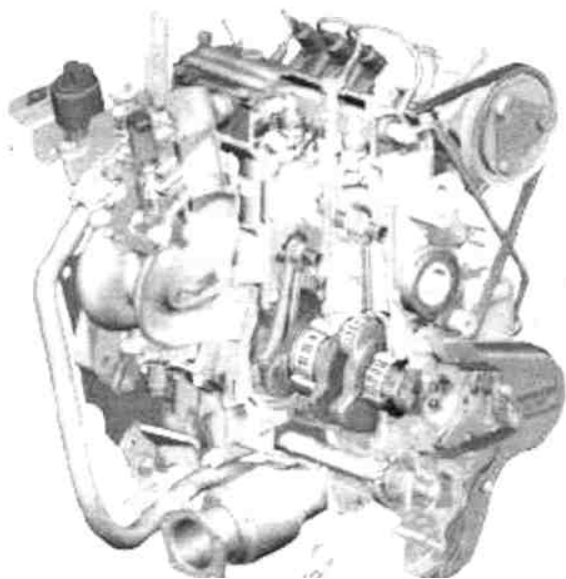

Рис. 3 – Двотактний двигун Orbital

Суть ОСР-процесу полягає у використанні для розпилювання палива енергії стиснутого повітря з тиском (0,55–0,63 МПа). Повітря і паливо дозуються електромагнітними клапанами, встановленими у форсунці.

Форсунка забезпечує розпилювання палива до крапель діаметра 10 мкм замість 150 мкм, що відповідають звичайним форсункам. Підвищення паливної економічності двигунів, оснащених системою ОСР, на 20–30% і зниженні токсичності до норм сучасних стандартів у порівнянні зі звичайними двотактними двигунами з кривошипно-камерною продувкою.

Значні труднощі виникають при збільшенні числа циліндрів більш шести і об'єму більш 3 л.

Значні труднощі виникають при збільшенні числа циліндрів більш шести і об'єму більш 3 л.

Оригінальна система впорскування організована у двотактному ДВЗ з іскровим запалюванням, у якому тиск відпрацьованих газів у випускному трубопроводі використовується для впорскування палива в циліндр. Пропускний трубопровід, що відходить від випускного, закінчується вікном у стінці циліндра. У пропускний трубопровід біля входу в циліндр впорскується па-

ливо, що підхоплюється гарячими відпрацьованими газами, випаровується і вприскується в циліндр. Така схема подачі палива в циліндр двигуна забезпечує гарне перемішування з повітрям, що знаходиться в циліндрі. Додавання відпрацьованих газів до свіжого заряду сприяє зменшенню викидів NO_x .

Системи пневматичного вприскування палива в циліндр, також як і системи вприскування високого тиску, мають високу вартість через наявність апаратури вприскування. Крім того, двигуни цього типу характеризуються підвищеною димністю в зв'язку з малим часом, що відводиться на сумішоутворення. При цьому не вирішуються питання зниження викидів CH і пропусків запалювання на малих режимах двигуна. При використанні електромагнітних форсунок виникає проблема швидкодії і довговічності.

Останнім часом з'явилися двигуни з безпосереднім нагнітанням збагаченої суміші в циліндр наприкінці процесу продувки-наповнення. Для подачі збагаченої суміші служить звичайний поршневий нагнітач, що істотно знижує вартість паливної апаратури. Експериментально підтверджено, що двигуни з роздільною (змішаною) подачею в циліндр повітря і палива мають економічність на рівні чотиритактних двигунів, а на часткових режимах перевершують їх через відсутність дроселювання повітря основного заряду.

У роботах, проведених у вищій інженерній школі м. Цвіккау (Німеччина), для усунення підвищених втрат палива при продувці в двотактних карбюраторних двигунах із кривошипно-камерною продувкою пропонується

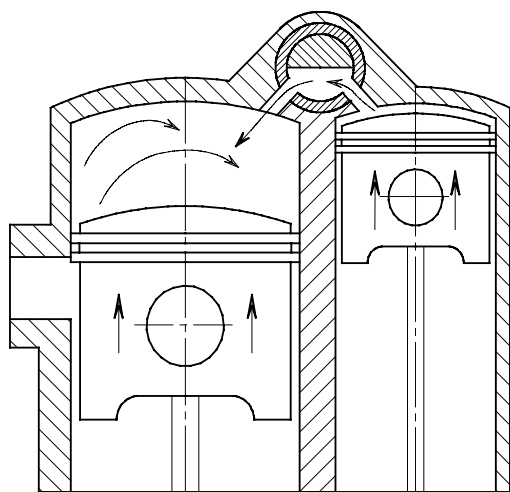

Рис. 4 – Схема розділеної подачі заряду

нагнітання в циліндр збагаченої паливоповітряної суміші за допомогою окремого нагнітача з поршнем невеликого діаметра відразу після закриття (чи перед самим кінцем закриття) випускних вікон (рис. 4). Впуск і продувка циліндра при цьому здійснюються чистим повітрям.

В АДІ ДонНТУ створений експериментальний двотактний бензиновий ДВЗ із розділеною подачею свіжого заряду [4]. Двигун складається з двох основних вузлів: власне двигуна і автономного поршневого

нагнітача, вали яких з'єднані муфтою.

У картері двигуна стискається Perezбіднена суміш (або чисте повітря), що через продувочні вікна надходить у циліндр для здійснення продувки-наповнення. Perezбачена паливоповітряна суміш вприскується в камеру згоряння у момент (чи трохи раніше) закриття випускного вікна за допомогою нагнітача. Керування вприскуванням пальної суміші здійснюється обертовим циліндричним золотником, зв'язаним з колінчастим валом двигуна за допомогою гвинтової передачі.

Тривалість вприскування паливоповітряної суміші складає 50° по куту повороту колінчастого вала. Експериментальний двигун має знімну головку

циліндра, що може повертатися навколо осі циліндра в межах від 0 до 360°, що дає можливість оптимізувати розташування камери згорання.

В конструкції двигуна передбачена можливість регулювання зміни по фазі в русі поршня нагнітача стосовно поршня двигуна за допомогою спеціального пристрою.

Проведені теоретичні й експериментальні дослідження показують підвищення паливної економічності двигуна з розділеною паливopoдачею порівняно із класичним ДВЗ на 20–30%. Крім цього, в експериментальному двигуні спостерігається більш сприятливий характер зміни крутного моменту.

Висновки

1. Проведений аналіз сучасного стану розвитку автомобільних двигунів свідчить про те, що створені до цього часу різноманітні конструкції нетрадиційних двотактних двигунів вимагають глибоких досліджень і проведення великих дослідно-конструкторських робіт.

2. Результати одержані в АДІ ДонНТУ, свідчать про те, що двотактний бензиновий двигун може стати реальною альтернативою сучасному чотири-тактному двигуні.

Бібліографічні посилання

1. Kuntschev Nolkman, Singer Andreas, Kaul Hartmut. Die Weiterentwicklung des Zweitakt - Ottomotors durch Gemischeinspritzung // Wiss Beitr Ingenieurhochsch // Zwickau. – 1988. – Vol. 14, № 3. – p.17 – 24, 24 – 33.

2. Benrens Martin. Zuproblemen der Weiterentwicklung von Zweitakt -Ottomotoren // Wiss. Beitr ingenieurhochsch // Zwickau. – 1988. – Vol. 14, № 3. – p. 17 – 24, 24 – 33.

3. N. Sawa, S. Hayashi. Peak Value of Delivery Ratio in Two-Stroke Motorcycle Engine // SAE. Preprint, 1979. № 790485, p.9.

4. Исследование возможности повышения топливной экономичности и снижения токсичности отработавших газов двухтактных бензиновых двигателей: Отчет о НИР (заключительный) / ДПИ. - УДК 621.432; № ГР 01860128621; Инв. № 02900051745. – Д., 1990. – 100 с.

30.04.08